

ارزیابی عوامل تأثیرگذار بر مشارکت سیاسی دانشجویان

مهدی مشایخی^۱، فیض‌اله نوری^۲

^۱ کارشناس آموزشی دفتر مرکزی جهاددانشگاهی و کارشناسی ارشد پژوهشگری دانشگاه آزاد، دانشکده علوم اجتماعی واحد تهران شمال.

^۲ استاد و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

نام نویسنده مسئول:

مهدی مشایخی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۸/۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۶

چکیده

حضور قشر جوان به عنوان قشر پویا و پرتحرک جامعه و در این میان دانشجویان که در عرصه علم اندوزی پیشگام بوده به عنوان نمونه ای از این قشر، جهت توسعه در همه عرصه ها برای جامعه ای که در حال پیشرفت می باشد، امری ضروری است. همین مطلب توانسته انگیزه لازم را برای به حرکت درآمدن چرخ های پژوهش و تحقیق جهت نمایان شدن نقاط قوت و ضعف جامعه در حال توسعه، توسط محققین کافی باشد.

این پژوهش به منظور بررسی عوامل مؤثر بر افزایش میزان مشارکت سیاسی در بین دانشجویان صورت گرفته و در آن داده‌ها به وسیله پرسش‌نامه و با حجم نمونه ۳۵۴ نفر، به روش طبقه‌ای تصادفی ساده گردآوری شده است. در ادامه به یاری نظریه‌های اجتماعی به تبیین علل فعالیت سیاسی افراد شرکت کننده در تحقیق پرداخته شده است. نظر به اینکه تئوری‌های موجود هر کدام متغیرهای خاصی را بررسی نموده و از آنجاییکه یک نظریه نمی‌تواند تبیین جامعی از واقعیت جهان پیچیده اجتماعی ارائه دهد، بنابراین از دیدگاه ترکیبی جهت غنای نظری و فهم عوامل مؤثر بر میزان مشارکت سیاسی، اتخاذ گردیده است.

یافته‌های حاصل از پژوهش صورت گرفته بیانگر این مطلب است که در ارتباط میان پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده دانشجویان با میزان مشارکت سیاسی ایشان شواهد معنی‌داری مشاهده نشده است. همچنین نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که نقش متغیرهای دوستان سیاسی، خانواده سیاسی در مدل مذکور بیشتر است و در نتیجه از قدرت تبیین بیشتری در خصوص علل فعالیت سیاسی دانشجویان برخوردار بوده‌اند به بیان دیگر دانشجویانی که درگیر فعالیت سیاسی می‌شوند بیشتر از ویژگی‌های مذکور تأثیرپذیر خواهند بود.

واژگان کلیدی: مشارکت سیاسی، آزادی سیاسی، خانواده سیاسی، دوستان سیاسی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی.

مقدمه

در طول تاریخ بشر نظامهای مختلفی شکل گرفته است، که شیوهها و رفتار سیاسی هر کدام با دیگری متفاوت و همچنین میزان مشارکت سیاسی مردم آنها نیز گوناگون بوده است. صرف نظر از حکومتهای استبدادی که تقریباً هیچ مشارکت مردمی در آنها دیده نمی شود، توجه ما به حکومتهایی دموکراتیک معطوف است.

در دنیای جدید شاهد گسترش بیش از پیش فرهنگ سیاسی غرب در سطح کشورهای جهان می باشیم و همزمان با این رویکرد نظاره گر فزونی انگیزه های حفظ فرهنگهای بومی در سطح کشورهای در حال توسعه هستیم. گویا انتقال و اشاعه فرهنگ غربی در جهان در حال گذار، امری اجتناب پذیر بوده و تمامی ابعاد سیاسی و اجتماعی این کشورها را در بر گرفته است. باید اشاره نمود که دانشگاههای کشورهای مذکور که دربرگیرنده نیروهای آینده ساز این کشورها یعنی دانشجویان هستند، از بخشهای تأثیرپذیر می باشد و این تأثیر پذیری به ویژه در بعد علمی بسیار هویدا است.

مشارکت همه جانبه در تمام عرصه های جامعه به خصوص در عرصه سیاست برای سیاستمداران و دولتمردان از طرف مردم و به ویژه دانشجویان و جوانان در سده های اخیر همزمان با افزایش آگاهیهای عمومی، روندی شتابان به خود گرفته است. اندیشه مشارکت و مشارکت سیاسی بدان سبب شکل گرفت که مردم حق تعیین سرنوشت خود را دارند و به نوعی باید قدرت مهار نشدنی حاکمان در رأس هرم قدرت را محدود کرد، زیرا دولت نماینده مردم است و باید پاسخگوی مردم خود باشد. ظهور این تحدید قدرت دولتمردان در گرو مشارکت همه آحاد مردم در سرنوشت خود بوده است، زیرا از رهگذر مشارکت و درگیر ساختن توده مردم در حیات سیاسی و اجتماعی است که زمینه های ثبات و پایداری نظام سیاسی تحقق می یابد.

آسیب پذیری جوانان و به خصوص دانشجویان از طرفی و وابستگی توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی به دانشجویان و از طرف دیگر تحول پذیری، قابلیت انعطاف و رشد سریع، استعداد و تحرک آنان باعث شده کشورهای در حال توسعه توجهی ویژه به این قشر داشته باشند. مطالبات دانشجویان در ایران همیشه چه در گذشته و در طی دوران انقلاب و چه در جریان ها و فراز و نشیب های طی شده در دوران معاصر مدنظر دولتمردان بوده است. مشارکت این قشر در روندهای موجود جامعه به صورت فراگیر همیشه مشهود و تأثیر گذار بوده است. آگاهی از شناخت عوامل پنهان و آشکار مؤثر بر میزان مشارکت سیاسی دانشجویان به عنوان قشری پیشرو و تأثیر گذار در جامعه می تواند به بینش مسئولین در جهت تقویت مشارکت آنان افزوده و به آنها در جهت رفع موانع مشارکت کمک کند. با استفاده از مشارکت دانشجویان می توان از ظرفیت و توانایی های آنان در جهت اعتلا و پیشرفت کشور بهره برداری کرد. باید گفت که می توان با شناخت جنبه های عینی مشارکت سیاسی دانشجویان، امید آن داریم تا منشأ اثری در جهت توسعه سیاسی - اجتماعی کشور عزیزمان بدست آوریم.

بیان مسئله

برای بیان بهتر مسئله ای چون مشارکت سیاسی صحیح تر آن است که با پرسش آغازین کار شروع شود و آن اینکه چرا بعضی افراد به مشارکت سیاسی می پردازند و چرا برخی هم نسبت به فعالیتهای سیاسی بی تفاوت هستند؟ اصطلاح مشارکت سیاسی را اولین بار آلموند در تقسیم بندی انواع فرهنگهای سیاسی به کار برده است. وی منظور خود را چنین بیان می کند: «افراد در فرهنگ سیاسی مشارکتی شناسایی متقابلی نسبت به نظام سیاسی و عضویت در آن داشته و همچنین نسبت به ساختارهای سیاسی، اداری و روندهای تصمیم گیری و اجرایی گرایش فعال دارند و خواه نظام را قبول یا رد کنند از نفوذ آن در زندگی خود آگاه هستند و سعی در تأثیر گذاری بر خط مشی ها و تصمیمات دارند» (قاسمی، ۱۳۸۱: ۸۰ به نقل از آلموند، ۱۹۹۲: ۲۲).

مشارکت یکی از اساسی ترین صورت های روابط اجتماعی بوده و به عنوان یکی از محورهای موضوعی در جامعه شناسی تلقی شده است. مشارکت را نوعی کنش هدفمند در فرآیند تعاملی بین کنش گر و محیط اجتماعی او در راستای نیل به اهداف معین و از پیش تعیین شده تعریف کرده اند؛ فرآیندی که افراد جامعه به صورت آگاهانه و جمعی، با در نظر داشتن اهداف معین و مشخص که منجر به سهیم شدن آنها در منابع اجتماعی می شود، در آن شرکت می کنند (امام جمعه زاده و همکاران، ۱۳۸۹: ۹).

از مؤثرترین راههای رسیدن به توسعه واقعی و بادوام جلب مشارکت مردم در فرآیند توسعه از مرحله تصمیم‌گیری تا اجرا و معین با صرفه‌ترین و پایدارترین روش است. در میان اقشار مختلف جامعه شناخت فعالیت‌های سیاسی جوانان، به دلیل جوان بودن جمعیت کشور، آسیب‌پذیری این قشر و وابستگی توسعه اقتصادی و سیاسی در همه جنبه‌های آن به نیروی جوانان، ضروری است (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۰: ۹).

از طرف دیگر میزان بالای مشارکت سیاسی مردم در زمینه تصمیمات و خط‌مشی‌های سیاسی بر فرهنگ توسعه یافته و توسعه فرهنگی سیاسی آن جامعه دلالت دارد. از نظر دینی، مشارکت سیاسی فعال و حساسیت نسبت به سرنوشت خود و جامعه، نه تنها حق، بلکه یک تکلیف حتمی و ضروری و ارزشی مطلوب برای دانشجویان و عموم جامعه است (غفاری هشجین و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۰۸).

با در نظر داشتن چنین نکته‌ای باید اقرار نمود که بی‌شک دانشجویان یکی از اقشار اجتماعی هستند که به اقتضای عوامل مختلفی همچون جوان بودن، تحرک، استقلال‌طلبی، نوجویی، آرمان‌گرایی در فعالیت سیاسی انگیزه بالایی برای درگیری مشارکت دارند و همچنین عدم محافظه‌کاری اقتصادی (به خاطر عدم وابستگی به شغل، خانواده و فرزند) و نیز به علت علاقه و شناختی که نسبت به مسائل جامعه پس از ورود به دانشگاه پیدا می‌کنند از ویژگی‌های خاص خود برخوردار است (چابکی، ۱۳۸۱: ۱۰۹).

مفهوم مشارکت و مشارکت سیاسی

«مشارکت» واژه‌ای عربی است از ریشه «شرك» و «شركت» به معنای «انبازی» و «حصه‌برداری» (دهخدا، بی تا: ۲۰۹۱۷). در زبان انگلیسی، از مشارکت به «participation» تعبیر شده که به معنای شریک شدن، دخالت کردن و شریک کردن است (آقابخشی، ۱۳۷۵: ۳۰۰).

واژه «مشارکت» معانی گوناگونی دارد. بر همین اساس، در کتاب‌های گوناگون با تعاریف متفاوتی آمده است. آنچه از اجمال همه تعاریف به دست می‌آید، این است که دخالت مردم و یا دست‌کم درگیر شدن آنها در سیاست به صورت آگاهانه و یا ناآگاهانه و یا حتی اختیاری و غیراختیاری را «مشارکت» نام نهاده‌اند. برخی از تعاریف‌ها نیز فقط به شعار آگاهانه بودن و برخی به اختیاری بودن اهمیت داده و مشارکت سیاسی را در آن قالب تفسیر کرده‌اند.

مشارکت سیاسی مساعی سازمان یافته شهروندان برای انتخاب رهبران خویش، شرکت مؤثر در فعالیت‌ها و امور اجتماعی و سیاسی و تأثیر گذاشتن بر صورت‌بندی و هدایت سیاست دولت است (آقابخشی، ۱۳۷۵: ۳۰۰). در جایی دیگر فعالیت داوطلبانه اعضای جامعه در انتخاب رهبران و شرکت مستقیم و غیرمستقیم در سیاست‌گذاری عمومی است (مصفا، ۱۳۷۵: ۹). و بالاخره به معنای وجود رقابت و منازعه مسالمت‌آمیز بین بخش‌های گوناگون جامعه سیاسی برای به دست آوردن قدرت و اراده جامعه و تعریف مصالح عمومی است (علیخانی، ۱۳۷۷: ۶۱).

مفهوم مشارکت «به تنهایی بنا به ماهیت خود، مفهومی اجتماعی است زیرا برای آن، فعالیت هم‌جهت و هدفمند بیش از یک نفر ضرورت دارد و از این رو بیان‌کننده نوعی از رابطه اجتماعی است و در واقع اکثریت قریب به اتفاق فعالیت‌های جمعی از هر نوع و برای هر هدفی در برگیرنده نوعی مشارکت است» (پیران، ۱۳۷۶، ۴).

مروری بر پیشینه پژوهش

سید امامی (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «مشارکت سیاسی دانشجویان با ارزیابی برخی از پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت سیاسی» در یک حجم نمونه ۵۰۰ نفری به بررسی مشارکت سیاسی در سه سطح مشارکت سیاسی متعارف، اعتراضی و پست مدرن پرداخته است. یافته‌های تحقیق مذکور، با توجه به جمعیت خاص مورد بررسی، رابطه آماری معناداری را میان منابع اجتماعی - اقتصادی افراد و مشارکت سیاسی آنان نشان نمی‌دهد، اما برخی منابع انگیزشی یا روان‌شناختی مورد ادعای نظریه منابع به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت سیاسی تأیید می‌شوند.

نتایج پژوهشی که توسط باقری احمدآبادی (۱۳۷۷) با عنوان « بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی جوانان مورد مطالعه شهر شیراز »، صورت گرفت نشان داد که درجه مذهبی بودن جوانان در میزان مشارکت سیاسی مؤثر است و افراد مذهبی تر بیشتر از دیگران در فعالیت های سیاسی شرکت می کنند (امام جمعه زاده، محموداوغلی، عیسی نژاد، ۱۳۸۹: ۲۲-۱۸).

بر اساس پژوهشی که مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران ایسپا به انجام رسانده میزان مشارکت سیاسی دانشجویان را پایین گزارش نموده است. این تحقیق در خرداد ماه ۱۳۸۴ به روش پیمایش و با حجم نمونه ۶۶۷ نفر از دانشجویان دانشگاه های دولتی تهران اجرا گردیده است. یافته های پژوهش ایسپا بیانگر آن است که فرضیه های این پژوهش بر اساس نگرش های سیاسی دانشجویان در چهار محور اعتماد به نظام، ارزیابی آنها از بستر و فضای فعالیت های سیاسی و میزان تمایل آنها به مشارکت در فعالیت های سیاسی مورد بررسی قرار گرفته است. البته عدم تمایل دانشجویان به مشارکت در فعالیت های سیاسی را نباید به منزله بی تفاوتی سیاسی آنها تلقی نمود. چرا که نزدیک به ۵۰ درصد دانشجویان پیگیر اخبار مربوط به مسائل و رخداد های سیاسی هستند و بیش از ۴۰ درصد آنها در میان دوستان و محافل خانوادگی به مباحث سیاسی می پردازند.

چارچوب نظری

افزایش میزان مشارکت سیاسی دانشجویان یکی از سنجه های مهم گذار به سوی دموکراسی محسوب می شود و طبقه دانشجویان در صورت وجود مجاری مناسب برای بیان دیدگاه ها و خواسته های سیاسی خود اصولاً نقش موثری در سلامت ثبات سیاسی جامعه ایفا می کند. در خصوص مشارکت سیاسی نظریه های مختلفی سعی در تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت داشته اند و هر کدام با رویکرد خاص خود متغیرهایی را مطرح کرده اند.

نظریه انتقادی ترکیبی از انتقادات به جنبه های مختلف زندگی فکری و اجتماعی است. این مکتب از آثار کارل مارکس الهام گرفته و به تحلیل انتقادی از تفکرات فلسفی و سپس به انتقاد از طبیعت نظام سرمایه داری پرداخته است. آزادی، قلب تپنده نظریه انتقادی است.

نظریه انتقادی که هابرماس جزو نظریه پردازان نسل دوم آن به شمار می رود؛ آزادی را در قالب برنامه رها سازی مطرح کرد و هدف خود را تدوین نظریه ای قرار داد که از طریق آن انسان بیگانه از زندگی خود به جایگاه انسان آفریننده زندگی خود برسد. این نظریه نقد را مبنایی قرار داد تا با تکیه بر آن رهایی^۱ آشکار شود و انسان آزادی یابد.

مسئله دموکراتیک کردن قدرت سیاسی و پشتیبانی از فرهنگ سیاسی که لیبرال باشد و احترام متقابل را رعایت کند، مسئله زندگی هابرماس بود، بنظر او سیاستگذاری عقلانی بدون مشارکت دموکراتیک مردم قابل اجرا نیست، برای چنین مشارکتی شرکت در انتخابات آزاد سیاسی لازم است ولی کافی نیست. دستیابی به چنین مشارکتی باید از طریق فرایندهای تصمیم گیری نهادی شده صورت پذیرد (بشریه، ۱۳۷۲: ۱۲۹). در نظریه هابرماس، گستره عمومی اشاره به آزادی سیاسی دارد که در آن امکان ارائه نظر درباره مسایل عمومی و از جمله مسایل سیاسی بدون وجود عوامل اخلاص گر در روابط بین انسان ها وجود دارد.

بر اساس رویکرد کنش متقابل نمادین خصوصیات اساسی کنش اجتماعی در خود افراد و در ادراک آنها از رفتار دیگران شکل می گیرد. موضوع اصلی تئوری جامعه از دید مید ارتباطات نمادین است که به ارتباطات نمادین است که به اعتقاد او عبارت است از مشارکت یک شخص در زندگی دیگری. بازگشت این مطلب به نظریه ای است که نظریه خود و ذهن خوانده شده است. بر حسب این نظریه، ذهنیت فرد حاصل ارتباطات است. طبق نظر مید، ذهن عبارت است از وجود خود به جریان روابط اجتماعی. ارتباط نمادی هم عبارت است از مکانیزم ایفای نقش یا نقش پردازی خود در قبال دیگری و انعکاس این ارتباط در ذهن فرد، بنابراین مفهوم ارتباط نمادی و نتایج جمعی آن جریان تطابق متقابل یا سازگاری جمعی را فراهم می سازد که در اصطلاح مید "خود" نامیده می شود (توسلی، ۱۳۶۹: ۲۸۵). ارتباط با دیگران در ذهن دیگری تعمیم یافته را متبادر می سازد که منظور از این دیگری تعمیم یافته داین است که اشاره به تاجر کلی فرد است از قضاوتها، نگرشها و انتظاراتی که جامعه یا گروه اجتماعی فرد نسبت به او دارد (علاقه بند، ۱۳۷۶: ۸۵).

از نظر کولی دموکراسی فقط در گروههای نخستین وجود دارد، گروه نخستین پایه و اساس کلیه اصول اخلاقی در مناسبات بشر است و دموکراسی از گروههای نخستین به سراسر جهان واقعی سرایت می کند (شایان مهر، ۱۳۷۷: ۲۶۲).

بر اساس نظر لایگلی، تعامل اجتماعی دارای بینش های کلیدی است که کمک می کند تا بدانیم چرا افراد درگیر سیاست می شوند. افراد بوسیله تعامل با محیط اجتماعی خود در معرض اطلاعات بی نظیری قرار می گیرند که به نوبه خود رفتار سیاسی آنها را تغییر می دهد. البته از نظر وی تعامل وقتی مهم است که دارای محتوایی در ارتباط با سیاست باشد. بنابراین داشتن دوستان سیاسی، خانواده سیاسی، تعامل با افرادی که به سیاست علاقمندند یا درگیر امور سیاسی اند و بحث سیاسی با دوستان موجب می شود که افراد اطلاعات و مطالبی درباره ساز و کارهای سیاست و امور سیاسی یاد بگیرند و موجب افزایش اطلاعات و تجارب سیاسی فرد شود و مشارکت سیاسی وی را تسهیل کند (مک کلارگ، ۲۰۰۱: ۴-۶).

اساس این نظریات بر تفکیک و تمایز دو نوع جامعه سنتی و مدرن قرار دارد. جامعه مدرن بر مبنای ویژگی هایی از قبیل داشتن یک اقتصاد پیشرفته، انواع تکنولوژی های جدید، سازمان های اجتماعی تمایز یافته، ثبات و توسعه سیاسی، بالابودن سطح تحصیلات، بهداشت و درمان و به طور خلاصه همه آن چیزهایی که خوب تلقی میشوند تعریف شده است. بر مبنای این ویژگی های عینی و بیرونی، رفتار اجتماعی و طرز تفکر افراد نیز متناسب با آن شکل گرفته است. از جمله این ویژگی های رفتاری، مشارکت گسترده مردم در امور اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است. در مقابل، جامعه سنتی قرار می گیرد که هنوز به سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی نرسیده است (وٹوقی، ۱۳۸۳: ۱۶۶). بر مبنای رویکرد نوسازی، توسعه اقتصادی - اجتماعی موجب آشنا ساختن انسان سنتی به صورتهای نوین زندگی و امکانات جدید می شود و این تجارب نوین سدهای شناختی و رویکرد فرهنگ سنتی را در هم می شکند و سطوح بالا و تازه ای از آرزوها و خواسته ها را به میان می کشد که در ذیل آنها را از نظر می گذرانیم.

اساس نظریه هانتینگتن بر محور نوسازی در کشورهای در حال توسعه می باشد. به عقیده او نوسازی به معنای پذیرش تدریجی هنجارهای کلی و دستاوردی از سوی گروههای ترکیب کننده جامعه، پیدایش وفاداریها و تعلقهای افراد و گروهها به دولت ملی و رواج این تصور است که شهروندان در برابر دولت حقوقی برابر و نسبت به دولت تعهداتی برابر دارند (هانتینگتن، ۱۳۷۰: ۹۲). یکی از تأکیدیاتی که در نظریه هانتینگتن مطرح می شود اهمیت فرهنگ به عنوان یکی از عوامل تعیین کننده توسعه سیاسی و ایجاد دموکراسی است. عامل فرهنگ در مکتب نوسازی جدید به طور گسترده تری مورد بررسی قرار گرفته است (وٹوقی، ۱۳۸۳: ۱۶۸ به نقل از سو، ۱۳۷۸: ۱۰۴).

طبق نظر هانتینگتن، فرایند توسعه اقتصادی و اجتماعی از دو طریق مجزا می تواند سرانجام به گسترش مشارکت سیاسی و اجتماعی بیانجامد. یکی از این مجراها تحرک اجتماعی است. با شروع توسعه اقتصادی و اجتماعی که منجر به تحرک اجتماعی و ظهور قشر جدیدی از افراد تحصیل کرده مانند متخصصان، مدیران، کارگران، تکنوکرات ها و روشنفکران می شود که از آگاهی سیاسی بالایی برخوردارند و این به نوبه خود در فرد احساس توانایی و تاثیر نهادن بر تصمیم گیریهای اجتماعی و سیاسی را ایجاد می کند و مشوق مشارکت در سیاست و فعالیت های اجتماعی می باشد. بنظر وی از میان متغیرهای منزلتی، میزان تحصیلات فرد بیشترین تاثیر را بر مشارکت سیاسی دارد (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۴۹).

فرضیه های تحقیق

بنابراین با توجه به تئوری های مطرح شده برای تأکید بیشتر در این تحقیق فرضیه ها عبارتند از:

- به نظر می رسد بین سیاسی بودن خانواده دانشجویان و میزان مشارکت سیاسی آنان رابطه معناداری وجود دارد.
- به نظر می رسد بین سیاسی بودن دوستان دانشجویان و میزان مشارکت سیاسی آنان رابطه معناداری وجود دارد.
- به نظر می رسد بین آزادی سیاسی دانشجویان و میزان مشارکت سیاسی آنان رابطه معناداری وجود دارد.
- به نظر می رسد بین پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده دانشجویان و میزان مشارکت سیاسی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

جامعه آماری و روش نمونه گیری

شامل کلیه دانشجویان مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال بوده که در نیمسال اول تحصیلی ۹۳-۹۲ در این دانشکده مشغول تحصیل می باشند. در میان روش‌های نمونه‌گیری با احتمالات برابر، روش نمونه‌گیری تصادفی ساده یکی از ساده‌ترین و قدیمی‌ترین روش‌های نمونه‌گیری است که در عمل کاربرد بسیاری دارد و در این تحقیق هم از این روش استفاده شده و حجم نمونه آن هم از فرمول کوکران بدست می آید.

روش تحقیق و ابزار گردآوری داده ها

در این پژوهش به لحاظ گستردگی موضوع مورد مطالعه از روش میدانی^۲ برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است که با تکنیک پیمایش صورت پذیرفته است. پژوهش‌های پیمایشی اساساً مبتنی بر شیوه‌های جمع‌آوری و اندازه‌گیری است. در پژوهش حاضر نیز اساس عملیات جمع‌آوری اطلاعات بر تکنیک پرسشنامه استوار است که شامل سئوالات بسته، بسته چند گزینه‌ای و نیمه باز می‌باشد.

یافته های تحقیق

وضعیت مقطع تحصیلی شرکت کنندگان پژوهش:

جدول توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مقطع تحصیلی

درصدخالص	فراوانی	مقطع تحصیلی
۶۹,۲٪	۲۴۵	کارشناسی
۳۰,۸٪	۱۰۹	کارشناسی ارشد
۱۰۰٪	۳۵۴	مجموع
	کارشناسی	مُد (نما)

ملاحظه می‌شود که از مجموع پاسخگویان ، ۶۹,۲ درصد (۲۴۵ نفر) از دانشجویانی که مشغول به تحصیل هستند، دانشجوی مقطع کارشناسی و ۳۰,۸ درصد (۱۰۹ نفر) دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد می‌باشند. همانطور که مشاهده می‌گردد اکثر دانشجویانی که اشتغال به تحصیل دارند در مقطع کارشناسی هستند.

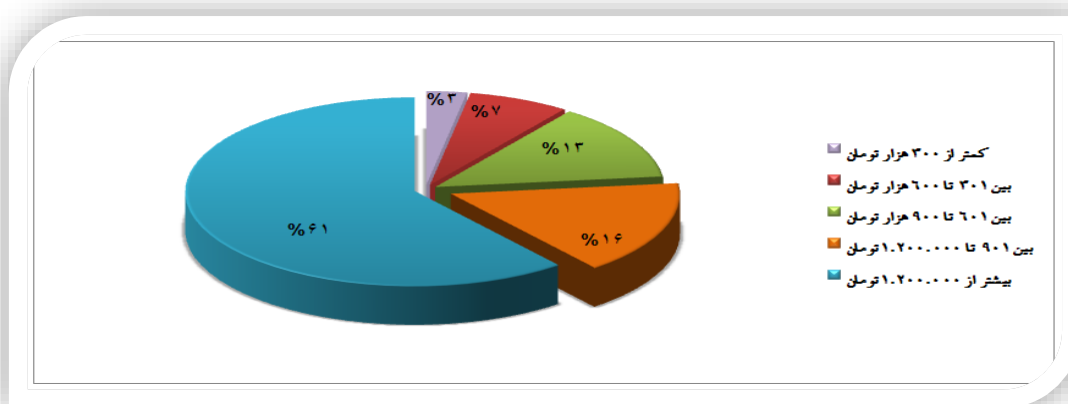
وضعیت میزان مخارج ماهانه خانواده پاسخ دهندگان:

جدول توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مخارج ماهانه خانواده

درصدخالص	فراوانی	مخارج ماهانه خانواده
۲,۹٪	۱۰	کمتر از ۳۰۰ هزار تومان
۷,۲٪	۲۵	بین ۳۰۱ تا ۶۰۰ هزار تومان
۱۳,۲٪	۴۶	بین ۶۰۱ تا ۹۰۰ هزار تومان
۱۶,۰٪	۵۶	بین ۹۰۱ تا ۱,۲۰۰,۰۰۰ تومان
۶۰,۷٪	۲۱۲	بیشتر از ۱,۲۰۰,۰۰۰ تومان
	۵	بی پاسخ

مجموع	۳۵۴	%۱۰۰
مُد (نما)	بیشتر از ۱,۲۰۰,۰۰۰ تومان	

همانگونه که در جدول مربوط به مخارج ماهانه خانواده ملاحظه می‌شود از مجموع پاسخ دهندگان، مخارج ماهانه خانواده ۲,۹ درصد (۱۰ نفر) از دانشجویان کمتر از ۳۰۰ هزار تومان، مخارج ماهانه خانواده ۷,۲ درصد (۲۵ نفر) بین ۳۰۱ تا ۶۰۰ هزار تومان، همینطور مخارج ماهانه خانواده ۱۳,۲ درصد (۴۶ نفر) بین ۶۰۱ تا ۹۰۰ هزار تومان، مخارج ماهانه خانواده ۱۶,۰ درصد (۵۶ نفر) بین ۹۰۱ تا ۱,۲۰۰,۰۰۰ تومان و سرانجام مخارج ماهانه خانواده ۶۰,۷ درصد (۲۱۲ نفر) بیشتر از ۱,۲۰۰,۰۰۰ تومان می‌باشد. همچنین این امر در حالی است که ۵ نفر از پاسخگویان به این سؤال پاسخ نداده‌اند. لازم به ذکر است که اکثریت پاسخگویان این پژوهش مخارج ماهانه خانوادهايشان بیشتر از ۱,۲۰۰,۰۰۰ تومان در ماه می‌باشد.

نمودار دایره ای توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مخارج ماهانه خانواده

جدول توزیع فراوانی توصیفی پاسخگویان بر حسب متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی

درصد خالص	فراوانی	متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی
۵,۱	۱۸	کم
۷۴,۶	۲۶۴	متوسط
۲۰,۳	۷۲	زیاد
%۱۰۰	۳۵۴	مجموع

همانطور که مشاهده می‌شود سطح متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی پاسخگویان ۱۸ نفر (۵,۱ درصد) در کمترین سطح، ۲۶۴ نفر (۷۴,۶ درصد) در سطح متوسط و ۷۲ نفر (۲۰,۳ درصد) هم در بالاترین سطح قرار دارد اما آنچه در جدول زیر نتیجه گیری می‌شود، کاملاً واضح بوده که اکثریت افراد در سطح متوسط در جدول توزیع فراوانی متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی قرار داشته با تعداد ۲۶۴ نفر می‌باشد.

آزمون فرضیه ها (تحلیل دو متغیره) :

جدول ضریب همبستگی پیرسون و سطح معنا داری بین دو متغیر خانواده سیاسی و مشارکت سیاسی

سطح معنا داری	ضریب پیرسون	آزمون آماری
۰,۰۰۰	۰,۵۳۸**	
۳۵۴		مجموع

** سطح معنی داری در سطح احتمال ۰,۰۱

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد بین دو متغیر سیاسی بودن خانواده و مشارکت سیاسی دانشجویان به شدت رابطه معنی داری وجود دارد ($\alpha=0,000$). بعلاوه ضریب همبستگی بدست آمده به میزان ۰,۵۳۸ است و در سطح قوی قرار دارد و این مطلب نشان دهنده آن است که خانواده سیاسی موجب افزایش رابطه قوی میزان مشارکت سیاسی در میان دانشجویان شده است. همچنین باید افزود که فرض H_1 پذیرفته شده و فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ضریب همبستگی پیرسون و سطح معنا داری بین دو متغیر دوستان سیاسی و مشارکت سیاسی

سطح معنا داری	ضریب پیرسون	آزمون آماری
۰,۰۰۰	۰,۵۳۱**	
۳۵۴		مجموع

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد بین دو متغیر سیاسی بودن دوستان و مشارکت سیاسی دانشجویان به شدت رابطه معنی داری وجود دارد ($\alpha=0,000$). بعلاوه ضریب همبستگی بدست آمده به میزان ۰,۵۳۱ است و در سطح قوی قرار دارد و این مطلب نشان دهنده آن است که دوستان سیاسی موجب افزایش رابطه قوی میزان مشارکت سیاسی در میان دانشجویان شده است. همچنین باید افزود که فرض H_1 پذیرفته شده و فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ضریب همبستگی پیرسون و سطح معنا داری بین دو متغیر آزادی سیاسی و مشارکت سیاسی

سطح معنا داری	ضریب پیرسون	آزمون آماری
۰,۰۰۰	۰,۴۴۶**	
۳۴۱		مجموع

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد بین دو متغیر مذکور رابطه معنی داری وجود دارد ($\alpha=0,000$). بعلاوه ضریب همبستگی بدست آمده به میزان ۰,۴۴۶ است و در سطح قوی قرار دارد و این مطلب نشان دهنده آن است که آزادی سیاسی موجب افزایش رابطه قوی میزان مشارکت سیاسی در میان دانشجویان شده است. همچنین باید افزود که فرض H_1 پذیرفته شده و فرضیه با ۹۵ درصد اطمینان مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول ضریب همبستگی پیرسون و سطح معنا داری بین دو متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده و مشارکت سیاسی

سطح معنا داری	ضریب پیرسون	آزمون آماری
۰,۵۷۲	۰,۰۳۰	
۳۵۴		مجموع

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که با توجه به درجه معنی‌داری بدست آمده ($\alpha = 0,030$) بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده دانشجویان و مشارکت سیاسی آنها رابطه معنی‌داری وجود ندارد زیرا سطح معنی‌داری بدست آمده بزرگتر از آلفای مورد قبول در تحقیقات اجتماعی است. همچنین باید افزود که فرض H_0 پذیرفته شده و فرضیه مورد تأیید قرار نمی‌گیرد. پس در نتیجه می‌توان گفت «بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده دانشجویان و میزان مشارکت سیاسی آنان رابطه معناداری وجود ندارد».

جدول آماره های تحلیل رگرسیون چند متغیره مشارکت سیاسی

خطای معیار تخمین ^۳	ضریب تعیین تعدیل	R ²	R	تبیین تغییرات (متغیر)
9.228	0.443	0.454	a(0.674)	تغییرات متغیرهای مستقل پژوهش

آنچه در این جدول برای ما اهمیت دارد، ضریب تعیین تعدیل شده می‌باشد. در این جدول ضریب نهایی رگرسیون چند متغیره ۰,۶۷۴ است که مجذور آن ضریب تعیین یا تبیین^۴ به میزان $R^2 = 0,454$ ، بیانگر درصد تغییرات تبیین شده توسط متغیرهای وارد در معادله می‌باشد. لازم به ذکر است ضریب تعیین یا تبیین تصحیح شده^۵ به میزان ۰,۴۴۳ بوده و می‌توان چنین نتیجه گرفت که درصد واقعی اصلاح شده و خالص میزان تبیین تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل، ۴۴,۳ درصد است. در واقع در این پژوهش ما توانسته ایم ۴۴,۳ درصد از عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی را با معرفی و تبیین متغیرهای این پژوهش کنترل کنیم و ۵۵,۷ درصد از عوامل خارج از قلمرو این پژوهش می‌باشد.

نتیجه گیری

حال نظر به اینکه پژوهش حاضر حول محور «بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت سیاسی دانشجویان» انجام شده است. می‌توان به صورت علمی و یا نگاه جامعه‌شناسانه، برای رسیدن به درکی واقع‌گرایانه از علل مختلف و مؤثر بر مشارکت و کنش سیاسی دانشجویان، سخن گفت با استفاده از آمار استنباطی پیشرفته که با روش رگرسیون چند متغیره صورت گرفته است این نتیجه حاصل شد که متغیرهای مطرح شده در این تحقیق بعنوان متغیرهای مستقل (پایگاه اقتصادی - اجتماعی، آزادی، خانواده و دوستان سیاسی) به میزان ۴۴,۳٪ تغییرات متغیر وابسته ما را که میزان مشارکت سیاسی است، تبیین می‌کند. به سخن دیگر با توجه به متغیرهای مستقل که در این تحقیق مطرح کرده‌ایم، ما می‌توانیم ۴۴,۳٪ از کنشهای سیاسی و فعالیتهای سیاسی دانشجویان را پیش‌بینی کنیم. همانطور که می‌دانیم یکی از اهداف علم پیش‌بینی و کنترل پدیده‌هاست. از این رو برای اینکه بدانیم اگر دانشجویان جامعه آماری حاضر، واجد کدامیک از متغیرهای مستقل باشند، احتمال بیشتری وجود دارد که درگیر فعالیتهای سیاسی می‌شوند؛ متغیرهای زیر در مجموع به عنوان متغیرهای مستقل، بیشترین سهم را در پیش‌بینی و تبیین متغیر وابسته پژوهش ما که همان مشارکت سیاسی دارا هستند: ۱- داشتن دوستان سیاسی (۰,۴۳۲) - ۲- داشتن خانواده سیاسی (۰,۴۶۴) - ۳- آزادی سیاسی (۰,۲۰۶) - ۴- پایگاه اقتصادی - اجتماعی (۰,۱۹۰)

با نگاهی به متغیرهای فوق در می‌یابیم که هر کدام از متغیرها دارای سهمی در تبیین میزان مشارکت سیاسی دانشجویان می‌باشند. از آنجایی که جهان پیچیده اجتماعی در کنش و واکنش مستمر با عوامل مختلف شکل می‌گیرد از این رو نیازمند اتخاذ یک دیدگاه ترکیبی برای تبیین موضوع پژوهش حاضر بودیم. همانگونه که ملاحظه گردید صرفاً با دیدگاهی که مورد بررسی قرار گرفت، برای تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی مشکل است و کفایت نمی‌کند. از این رو با بهره جستن از چشم‌اندازها و رویکردهای گوناگون هر چند با باورهای مختلف به موضوع این رساله نگریم تا به درک جامعی از پدیده‌های مختلف نائل شویم.

3. Std. Error of the Estimate

4. R Square

5. Adjusted R Square

سرانجام باید گفت که اکثر عوامل مؤثر بر فعالیت سیاسی خارج از قلمرو این تحقیق می‌باشد که باید در تحقیقات دیگر معلوم شود که در قسمت پیشنهادات تحقیقی به این عوامل و موارد احتمالی اشاره می‌شود.

پیشنهادهات:

- از جمله پیشنهادهایی که می‌توان با توجه به یافته‌ها مطرح نمود عبارتند از:
- ۱- مطالعه انواع خانواده (هسته‌ای، گسترده و...)، بررسی گونه‌های اقتدار در خانواده و تأثیر آن بر فعالیت سیاسی افراد
 - ۲- مطالعه تطبیقی میزان تأثیر محیطها، زمینه‌ها و بسترهای گوناگون اجتماعی بر کنش سیاسی افراد
 - ۳- بررسی عوامل مختلف مؤثر بر مشارکت سیاسی در سنین مختلف و اقشار گوناگون جامعه.
 - ۳- بررسی تطبیقی فرایند جامعه‌پذیری سیاسی در دو بخش رسمی و غیر رسمی
 - ۴- برنامه‌ریزی برای توسعه آموزشهای سیاسی از طریق دروسی نظیر علوم اجتماعی و تاریخی که بیشترین پیوند را با آموزش سیاسی دارا هستند.
 - ۵- گسترش مطالعات مربوط به حوزه جامعه‌شناسی سیاسی برای تبیین و پیش‌بینی دقیق‌تر علل فعالیت‌های سیاسی

منابع و مراجع

- [۱] آقابخشی، علی. (۱۳۷۵)، فرهنگ علوم سیاسی، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- [۲] امام جمعه زاده، سید جواد، رضا محمود اوغلی، امید عیسی نژاد. (۱۳۸۹)، "بررسی رابطه میان دینداری و مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه اصفهان"، فصلنامه پژوهشنامه علوم سیاسی، ص ۳۴-۷، سال ششم، شماره ۱.
- [۳] ایسپا (مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران)، (۱۳۸۴)، "طرح بررسی میزان مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاههای دولتی تهران"، تهران.
- [۴] بشریه، حسین. (۱۳۷۲)، "بی تفاوتی اجتماعی"، ماهنامه ایران فردا، شماره ۱۱.
- [۵] پیران، پرویز. (۱۳۷۶)، "مبانی مفهومی و نظری مشارکت زنان روستایی"، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۲۵-۱۲۶.
- [۶] توسلی، غلامعباس. (۱۳۶۹)، نظریه ها جامعه شناسی، چاپ اول، تهران: سمت.
- [۷] چابکی، ام البنین. (۱۳۸۱)، "بررسی مقایسه ای مشارکت سیاسی دانشجویان دختر و پسر در تهران"، فصلنامه علوم انسانی دانشگاه الزهراء، ص ۱۲۸-۱۰۷، سال ۱۲ و ۱۳، شماره ۴۴ و ۴۵.
- [۸] دهخدا، علی اکبر. لغتنامه، تهران: مؤسسه دهخدا، بی تا.
- [۹] سازمان ملی جوانان. (۱۳۸۰)، مشارکت رأی دهی جوانان، چاپ اول، تهران: نشر روناس.
- [۱۰] علاقبند، علی. (۱۳۷۶)، جامعه شناسی آموزش و پرورش، چاپ اول، تهران: نشر روان.
- [۱۱] علیخانی، علی اکبر. (۱۳۷۷)، مشارکت سیاسی، تهران: سفیر.
- [۱۲] علوی تبار، علیرضا. (۱۳۷۹)، مشارکت در اداره امور شهرها، چاپ اول، تهران: انتشارات سازمان شهرداریهای کشور.
- [۱۳] غفاری هاشجین، زاهد، عبدالرضا بیگی نیا، اکرم تصمیم قطعی. (۱۳۸۹)، "عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی دانشجویان علوم سیاسی و فنی دانشگاه تهران"، فصلنامه دانش سیاسی، ص ۲۴۰-۲۰۷، سال ششم، شماره ۲.
- [۱۴] قاسمی، وحید. (۱۳۸۱)، "متغیرهای فرهنگی اجتماعی مؤثر بر مشارکت سیاسی زنان"، فرهنگ اصفهان، شماره ۲۴.
- [۱۵] مصفا، نسرین. (۱۳۷۵)، مشارکت سیاسی زنان در ایران، تهران: وزارت امور خارجه.
- [۱۶] وثوقی، منصور. (۱۳۸۳)، "روستائیان و مشارکت سیاسی در ایران"، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶.
- [۱۷] هانتیگتن، ساموئل. (۱۳۷۰)، سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی، ترجمه محسن ثلاثی، چاپ اول، تهران: نشر علم.

[18] Mc Clurg, Scott, "Social Networks and Political participation", Internet, google Site, 2001.